

vtise je objavljajal od 1878 dalje v Novicah, Slovencu in drugih časopisih. Poleg cele vrste krajših potopisov iz domače okolice in tujine je objavil pet potopisnih knjig (Med romanskimi narodi 1901, Pri Jugoslovanih 1903, Pri severnih Slovanih 1906, V petih letih okrog sveta 1924, V Kartago 1930). Leta 1911 je izdal ljudsko igro Ne v Ameriko! V samozaložbi pa je 1935 natisnil nekakšen biografski roman Primož Trubar s podnaslovom Verska slika našega naroda iz 16. stoletja.

Kot mladinski pisatelj se je uveljavil v Kranjski gori rojeni *Josip Vandot* (r. 1884). Po gimnaziji, ki jo je končal v Novem mestu, je služboval pri železnici. Po upokojitvi leta 1922 se je še bolj posvetil pisateljevanju. Med narodnoosvobodilnim bojem so ga izselili v Bosno in je umrl za posledicami bombardiranja v Trnjski Kuti 1944. Svoje spise je objavljajal v raznih glasilih. Naši mladini je znan zlasti po zgodbah o Kekcu (Kekec na hudi poti, Kekec na volčji sledi, Kekec nad samotnim breznom). Njegove povesti so postale tudi osnova za vse tri slovenske filme o Kekcu. Na Vandota nas v Kranjski gori spominja spominska plošča na rojstni hiši z naslednjim besedilom:

TUKAJ RODIL SE JE JOSIP VANDOT.
PISAL JE KNJIGE ZA MLADI ROD.
ŽIV OHRANILI MU BODO SPOMIN
KEKEC IN MOJCA IN KOSOBRLN.

15. I. 1884 — 11. VII. 1944

Iz Kranjske gore prispemo skozi vas Podkoren v Rateče, zadnjo vasico pred današnjo jugoslovansko-italijansko mejo. Najverjetneje je prav tu med leti 1362 in 1390 nastal znani slovenski rokopis, imenovan Rateški. Imenujemo ga tudi Celovski rokopis, ker ga hrani Zgodovinsko društvo v Celovcu. Vsebina tega rokopisa so tri molitve, na prazni strani pa je kasneje pripisanih več zapiskov o Marijini bratovščini v Ratečah ter o duhovnikih, umrlih v Podkorenu.

Ko se bomo na naši poti spomnili na vse besedne ustvarjalce tega dela Gorenjske in si ogledali, kar je bilo našeto, nam bo ostalo še dovolj časa, da bomo uživali ob naravnih lepotah Zgornjesavske doline.

Zapiski, ocene in poročila

NEKAJ PRIPOMB OB STAROGORSKEM ROKOPISU*

Najdba starogorskega rokopisa je znova odprla staro in zanimivo vprašanje, ali naj ohranjene slovenske srednjeveške zapise verskih obrazcev štejem za naključne pojave pisane srednjeveške slovenščine, ki med seboj nimajo prave organske slovstvene zveze (F. Kidrič), ali naj v njih gledamo znamenja oziroma priče že neke globlje, povezane in trdne cerkvene slovstvene tradicije, ki deluje od brižinskih spomenikov naprej pa vse do Trubarja (I. Grafenauer). Prispevki na to témo v zadnji številki Jis

se z izjemo Logarjevega, ki ne razpravlja neposredno v to problemsko smer, zelo očitno odločajo v prid Grafenauerjevi tezi. Pri tem pa ni mogoče mimo vtisa, da nekatere pojave, ki bi bili pred dokončno presojo stvari potrebni razmisleka, puščajo še ob strani. V zvezi s tem bi Bredi Pogorelec in Jožetu Koruzi kot avtorjema dveh pri-

* Z razpravo o starogorskem rokopisu bomo zaradi odprtosti nekaterih vprašanj, ki jih zastavljata Paternu in Merku v svojih prispevkih, nadaljevali v prvi številki prihodnjega letnika. Op. ur.

spevkov in izvedencema za to področje postavil nekaj vprašanj, ki jih sproža znova odprta problematika slovenske srednjeveške slovstvene tradicije.

1) Ali je prav, da temeljne tri molitvene oblike, ki jih najdemo v rateškem rokopisu, v starogorskem rokopisu ali kasneje pri Trubarju in Alasiu, štejemo *samo* za zvrst pismenega slovstva, ko razmišljamo o njihovem razširjanju, ohranjanju pa tudi zapisovanju, se pravi o vsem tistem, kar iz nekega besedila lahko dela in napravi tradicijo? Te molitve, vsaj očenaš, če ne drugi dve, so takrat znali in najbrž morali znati napamet vsi krščeni in poslušni Slovenci normalnega spomina, že nekako od otroških let naprej. Tradicija teh besedil se je potemtakem ustvarjala z izročilom, zapovedanostjo in navado v najširši ljudski bazi. Zapisi pa, ki so nastajali ali ne, se ohranili ali porazgubili, so to rabo potrjevali, utrjevali ali pomagali prenašati naprej, lahko so tudi nastajali iz nje ali ob njej. Pisec Starogorskega rokopisa Lavrencij iz Mirnika je besedilo očenaša ali zdravemarije gotovo znal na pamet prej, preden se je srečal s kakšnim zapisanim besedilom, ki naj bi bilo nosilec slovstvene tradicije. Molitveni model je navsezadnje živel med ljudmi na podoben način, kot so živeli folklorni modeli. Seveda z razliko, da je bilo vse tisto, kar sta Bogatirev in Jakobson pri razmejevanju folklorne od literature imenovala »cenzuro kolektivne tvornosti«, v tem primeru cerkveno institucionalizirano in je bila zato tudi variantnost besedila predana v roke cerkvenih organov. Ljudje so oboje, stalni in neznatno spremenljivi del besedila z ukom, obredi in ponavljanjem sprejemali za nekaj svojega. Ali se ne bi skozi ta, dodatni zorni kot, torej na podlagi pojmovanja molitvenih obrazcev kot zvrsti, odprtih čez meje pisane besede, dalo nekoliko zanesljiveje predvidevati pa tudi označevati naravo, obstoj in obseg tovrstne srednjeveške »slovstvene« tradicije, ki je presemetljivo skromna, če jo merimo samo po ohranjenih ali slučajno najdenih pisanih besedilih?

2) H Kidričevi skeptičnosti pa človeka nekoliko vleče naslednje vprašanje. Ali nekaj kratkih molitvenih obrazcev, nekoč narejenih po tujejezičnih predlogah, že zadošča za tezo o zgodovinsko formiranem »pismenem jeziku«, ko pa vemo, da je še Matija Cop, v teh rečeh precej izobraženi Slovenec, tožil, kako težko je napisati omikano pismo v slovenščini? Kje je sploh spodnja meja formiranega pismenega jezika? In kdaj se tak jezik začenja ločevati od »za-

pisov«, ki morda to še niso? Brez jasne in stroge teoretične definicije stvari, ki pripada lingvistiki, ostajamo na tem mestu le preveč pripadniki ene ali druge strokovne stranke.

3) Stilske razlike med rateškim rokopisom in naslednjimi obravnavanimi rokopisnimi ali tiskanimi deli z istimi tremi molitvami že na prvi pogled kažejo, da je rateško besedilo formulirano na podlagi višje retorične stilizacije, kar potrjujejo tudi Koruzova opažanja o inverziji in elipsi in njunem poznejšem upadanju. Toda slovenske molitve so nastajale in se včasih najbrž tudi spreminjale ob sodelovanju tujejezičnih molitev in njihovih retoričnih modelov. Mar niso bili tudi ti modeli s svoje strani lahko vzrok, zgled in mera stalnih in prav tako spremenljivih mest znotraj naših molitvenih obrazcev? Ali ne bi med sovzdrževalce teh slovenskih pisanih obrazcev pazljivo uvrstili tudi tuje, ki so od vsega začetka določili temeljna pravila, izrazni sistem in »poetiko« naših glavnih molitev, najbrž z inverzijami in elipsami vred? In kaj je bilo z nadaljnjo usodo takih inverzij, elips in še česa drugega, stilno zaznamovanega? Breda Pogorelec daje misliti na renesanso. Vendar bi človek rad nekoliko поблиže zvedel, kaj je s slovenskim renesančnim očenašem in kakšen je.

4) Zanimivo bi tudi bilo določiti, natančneje kot smo vajeni, koliko je bil slog molitve že v svojem izhodiščnem tujejezičnem ustroju tak, da ga ni bilo mogoče posneti samo s praktičnim, govornim jezikom? Ali so naddialektične plasti, ki jih Tine Logar odkriva tudi v starogorskem rokopisu, samo geografsko lingvistično ali tudi stilno dejstvo? Ali se ne bi »nadgovorne«, »nadenarečne« ali celo »knjižne« plasti izražanja še posebej zanesljivo preverjale ob nekaterih abstraktnih pojmi molitvenega besedila, ki so se ljudskega izgovarjanja, kot vse kaže, težje oprijeli? Na primer ob očenašnem pojmu »in ne vpelji nas v skušnjava«, ki se od besedila do besedila tako močno spreminja: »v iskusbo« (Rat. cel. rok.), na razrešno« (Starog. rok.), »v iskušeno« (Trubar 1550) in »na skušno« (Alasia 1607).

Morda bi nam pojasnila k tem in še katerim vprašanjem pomagala, da bi zanesljiveje prestopili stari dilemski krog Kidrič-Grafenauer, ki je za danes že nekoliko pretesen in preenostaven?

Boris Paternu
Filozofska fakulteta v Ljubljani